

Lucie RADOVÁ; Dana ŠESTÁKOVÁ HLADÍKOVÁ

DOI: <https://doi.org/10.56112/zpp.2024.1.02>

ABSTRAKT: *Žatecká chmelařská krajina je naší jedinou památkově chráněnou produkční krajinou. Unikátní území ležící cca 3 kilometry jihovýchodně od Žatce vykazuje všechny znaky typické pro špičkové chmelařské lokality, navíc se zde chmel nepřetržitě pěstuje nejpозději od vrcholného středověku. Součástí památkové zóny však nejsou jen zemědělské plochy, ale také dvě historické sídelní lokality, vesnice Stekník a Trnovany. Článek se stručně věnuje popisu jejich současného stavu, který je ovlivněn nejen rozdílným historickým vývojem, ale byl předurčen také jejich konkrétní lokalizací v krajině. Pozornost je věnována zejména novým informacím o historických stavbách sloužících pro sušení a zpracování chmele, zmíněny budou i specifické estetické kvality nekomponované produkční krajiny, která byla v přímém vizuálním kontaktu s unikátními terasovými, přísně geometrizovanými zahradami zámku ve Stekníku.*

KLÍČOVÁ SLOVA: světové dědictví; chmel; chmelnice; Stekník; Trnovany; Zálužice; zámecké zahrady; sušárny chmele; estetika krajiny

Stekník Village and Chateau as a World Heritage Site

ABSTRACT: *The Žatec hop-growing landscape is our only protected reproductive landscape. This unique area, situated about 3 kilometers southeast of Žatec, has all the features typical of top hop-growing sites, and hops have been continuously grown here since the early modern period at the latest. However, the conservation area does not only include agricultural areas, but also two historic settlements, the villages of Stekník and Trnovany. The article briefly describes their current state, which is influenced not only by their different historical development, but was also predetermined by their specific location in the landscape. In particular, new information about the historical buildings used for drying and processing hops is given attention, and the specific aesthetic qualities of the uncomposed production landscape, which was in direct visual contact with the unique terraced, strictly geometrized gardens of the castle in Stekník, are mentioned.*

KEYWORDS: world heritage; hops; hop fields; Stekník; Trnovany; Zálužice; chateau gardens; hop dryers; landscape aesthetics

Prolog

Úrodná krajina mezi Trnovany a Stekníkem je společně s chmelnicemi rozkládajícími se na katastru města Žatce jediným územím na světě, kde je kontinuita pěstování chmele bezpečně prokázána již od období vrcholného středověku. Ideální přírodní podmínky ve spojení se znalostmi specifík místního prostředí a vědomostmi o pěstování a zpracování plodiny předávanými chmelaři z generace na generaci jsou základem ekonomicky i marketingově úspěšného příběhu českého chmele, který je dlouhodobě považován za nejlepší na světě. Úspěšná nominace na zapsání statku Žatec a krajina žateckého chmele na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO obsahuje obě výše zmíněné části – komponentou č. 1 je krajinná památková zóna Žatecká chmelařská krajina, komponentu č. 2 tvoří historické jádro města Žatce.

První komponenta se nachází na více katastrálních územích, jádrová oblast, která je

hlavním nositelem kulturně-historických hodnot chráněného území, však zasahuje pouze katastrální území obce Trnovany, Zálužice a Stekník, přičemž zástavba je pouze v Trnovanech a Stekníku. Mezi tyto obce je vklíněno rozsáhlé nezastavěné území katastrálně patřící pod obec Zálužice, jehož větší plochu zabírají chmelnice. Jedny z nejlepších na světě a jediné, které jsou od září roku 2023 zapsané na Seznamu světového dědictví UNESCO. Základní charakteristika této oblasti ve smyslu definice přírodních podmínek, stručné historie území s výčtem nejdůležitějších památek a popisem krajiny a jejich specifík byla předmětem studie publikované v roce 2022.¹ Současný článek tyto informace rozšiřuje o nové poznatky, které jsou výsledkem především pokračujícího terénního průzkumu souvisejícího se stavební aktivitou vyvolanou zápisem na Seznam světového dědictví. Druhá oblast, která dřívější poznání rozšiřuje, se týká samotného zámku, a především jeho zahrad, které

zásadním způsobem spoludefinují estetiku památkové zóny. Zmíněna je také stručná reflexe specifických vizuálních kvalit chmelařské krajiny ve starší literatuře. Rozdělení textu na dvě zdánlivě velmi odlišné části ve skutečnosti kopíruje rozdělení území, jehož honosnou zámeckou část s terasovitými zahradami obklopuje produkční, extenzivně využívaná krajina s racionální zástavbou vesnických sídel.

Historický vývoj území

Trnovany a Stekník byly až do počátku 19. století velmi malými sídly čítajícími jednotky usedlostí. V případě Trnovan (obr. 1), v písemných pra-

■ Poznámky

1 Lucie Radová, Nová krajinná památková zóna Žatecká chmelařská krajina, *Zprávy památkové péče* LXXXII, 2022, č. 2, s. 261–268.

1

2

3

Obr. 1. Trnovany, pohled na chmelnice z bývalé návsi. Foto: Lucie Radová, 2018.

Obr. 2. Stekník, náves, současný stav. Foto: Karel Kuča, 2009.

Obr. 3. Stekník, usedlost čp. 9 kolem roku 1900. Převzato z: Karl Tutte, *Der politische Bezirk Saaz: eine Heimatkunde. Saaz 1904*, nestr.

menech zmiňovaných poprvé k roku 1068, je pravděpodobnou příčinou této urbanistické situace jejich situování v rovině podél Radičevské strouhy, tedy v místě, které bylo často postižováno povodněmi. Omezená zástavba tak nejspíš souvisí s existencí provozů závislých na vodním režimu.² Ve vrcholném středověku byly Trnovany navázané na žatecké měšťany; zda se jednalo o majetkové držby, či pouze platy plynoucí z těchto obcí za poskytnuté finanční prostředky jejich vlastníkům, není jasné.³ Zcela jistě se však jednalo o území, které bylo intenzivně využívaným zemědělským zázemím⁴ sytícím nejen obyvatele Žatce, ale poskytujícím také prostor pro export případné nadprodukce.

Mladší Stekník (obr. 2) je situovaný na ostrožně nad zaplavovaným územím, první zástavba, o jejíž podobě dnes nic nevíme, se ve 14. a 15. století konstituovala kolem statku,⁵ jehož umístění je předpokládáno v blízkosti dnešního čp. 9 (obr. 3).⁶ Existence tvrze ve Stekníku je poprvé prokazatelně zmiňována až k roku 1623,⁷ kdy byly tehdejšímu majiteli Alexandru Kaplíři ze Sulevic za jeho účast na stavovském povstání konfiskovány dvě třetiny majetku.⁸ Období třicetileté války bylo pro

■ Poznámky

2 V roce 1503 zde město Žatec kupuje mlýn, v roce 1517 následuje koupě poloviny obce Zálužice. Petr Holodňák – Ivana Ebelová – Jan Beránek (edd.), *Žatec*, Praha 2004, s. 163.

3 Holodňák – Ebelová – Beránek (pozn. 2), s. 133.

4 „Zachované prameny dovolují vyslovit tezi, že zemědělská půda byla v zázemí města využívána velice intenzivně. Zdá se, jako by ve vymezeném území nebyl kout půdy, který by neměl svého vlastníka a který by nebyl využit. Do třicetileté války neslyšíme ani jednou o prodeji půdy, která by ležela ladem.“ Bohumír Roedl, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, Louny 1997, s. 36.

5 August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království Českého. Díl čtrnáctý – Litoměřicko a Žatecko*, Praha 1998, s. 407.

6 Kamil Podroužek – Jan Smetana, *Stavebně historický průzkum: zámek Stekník*, Česká Lípa, říjen 2000, s. 2.

7 Ibidem, s. 3.

8 František Polánek, *Žatecko v dobách před[!] a pobělohorských*, Žatec 1930, s. 39. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4f250050-efde-11e3-a012-005056825209>, vyhledáno 28. 4. 2024.

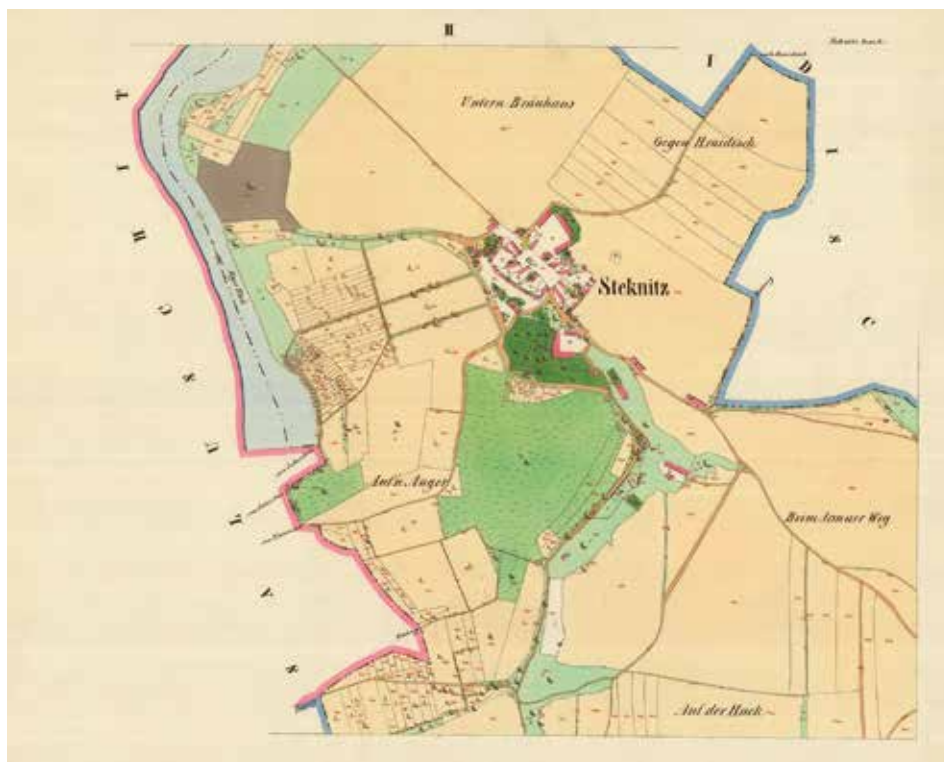
Obr. 4. Stekník na císařských povinných otiscích stabilního katastru, 1843. úazk, SIG. B2/A/6C.

Obr. 5. Trnovany na císařských povinných otiscích stabilního katastru, 1843. úazk, SIG. B2/A/6C.

Žatecko náročné a významně ovlivnilo i chmelářství. Drancování a vypalování obcí, ať již ze strany saských, švédských nebo císařských armád, bylo téměř na denním pořádku, obyvatelstvo bylo zatěžováno nejen pobytem vojsk, ale i celou řadou mimořádných daní, které muselo splácet.⁹ Zničený kraj se nedařilo obnovit i kvůli demografické krizi vyvolané válečnými ztrátami a odchodem obyvatel do exilu. Často zveličované popisy hrůz prvního globálního válečného konfliktu mluvící o spálené zemi téměř bez obyvatelstva, se zplaněnými poli, zpustlými statky, vypálenými domy, pobořenými usedlostmi a stavbami, které zmizely ze zemského povrchu,¹⁰ jsou v současné odborné literatuře postupně korigovány,¹¹ přesto lze konstatovat, že jeho dopad na zemědělsky rozvinuté Žatecko i na dotčené lokality byl závažný. Berní rula pro polovinu 17. století na Stekníku uvádí pět usedlostí a tři chalupníky, z pěti usedlostí jsou dvě pusté. Ze 490 strychů je obděláváno sotva 30 %, kromě toho je ve vesnici 5,1 strychů chmelnic. Ty přitom patří k menším usedlostem, u největší usedlosti Apolonie Zöring, k níž patří 150 strychů polí, žádná chmelnice evidována není.¹²

Zcela odlišná byla situace v Trnovanech, které byly v roce 1654 součástí sousední obce Dobříčany. Ve vsi „na stavení prostřední“ eviduje rula samostatně pouze jednoho sedláka a jednoho chalupníka – pekař Jan Fischer obhospodařuje 15 strychů polí a 5 strychů chmelnic, šenkýř Jan Štengel má 5 strychů polí a 4 strychy chmelnic.¹³ Rozloha chmelnic v Trnovanech je tedy oproti Stekníku v této době dvojnásobná, což lze přičítat skutečnosti, že většina katastru ležela v nížině pod ostrožnou, která pro pěstování chmele poskytovala lepší podmínky než pozemky ve Stekníku, které do říčního údolí zasahovaly pouze svou menší částí. Největší rozloha chmelnic, 29,2 strychů,¹⁴ v této době patří k Zálužicím.

K postupné rehabilitaci území dochází zejména v první polovině 18. století, původní chmelnice jsou obnovovány a rozšiřovány, což dokládají i údaje z tereziánského katastru. Ve Stekníku je podle něj 25,3 strychů chmelnic (11 strychů dominikálu¹⁵ a 14,3 strychů rustikálu¹⁶), v celém panství Ličkov, kam patřily Trnovany, 36 strychů chmelnic¹⁷ a v Zálužicích 27,3 strychů.¹⁸ I v následujícím století rozloha postupně stoupá, což prokazuje výměr ploch stabilního katastru, z nějž lze odvodit, že ve Stekníku rozloha chmelnic vzrostla 3,5krát (obr. 4), v Trnovanech

4

5

■ Poznámky

9 Oldřich Kortus, Sasové v Čechách v letech 1631 a 1632 (dizertační práce), FF UK, Ústav českých dějin, 2008, s. 210.

10 Pro bezprostřední okolí Stekníku např. Jan Veselý, *Geschichte der fürstlich Schwarzenberg'schen Domäne Postelberg einschliesslich Priesen*, Prag 1893. V pozdějším období Polánek (pozn. 8).

11 Eduard Maur, *Populační důsledky třicetileté války, Historická demografie 12*, 1987, s. 137–152.

12 Marie Lišková, *Berní rula*, 32, I. díl: *Kraj Žatecký*,

Praha 1954, s. 226. („Ta ves na stavení chatrná, rolí při ní žitný a pšeničný, luk v hojnosti, leží při vodě Voharce ½ míle od města Žatče, dědinami se živí.“)

13 Lišková (pozn. 12), s. 221.

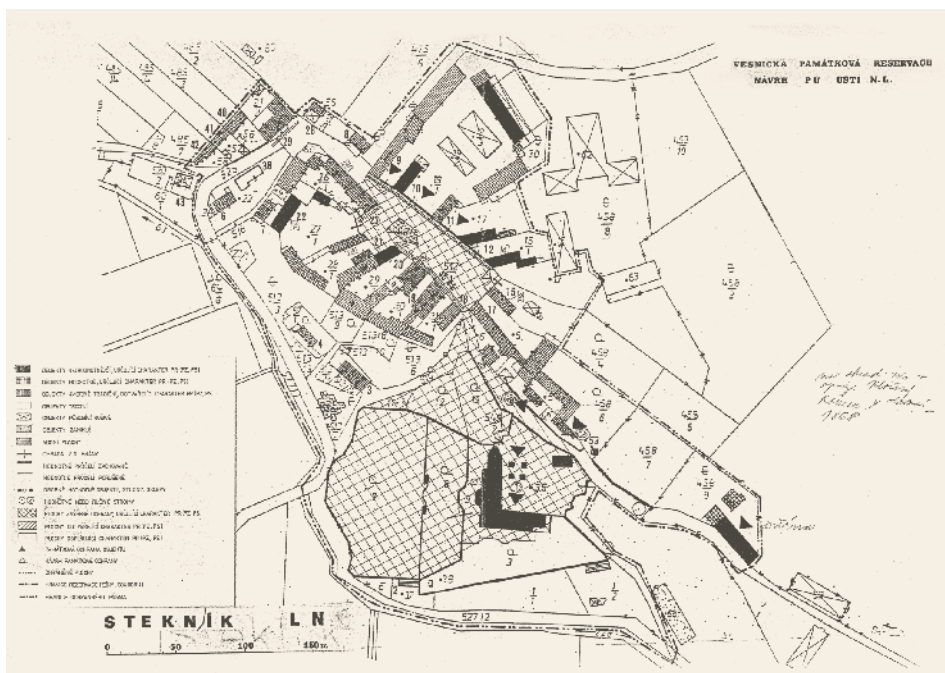
14 Ibidem, s. 16.

15 Pavla Burdová, *Tereziánský katastr český*, Svazek 3: *Dominikál*, Praha 1970, s. 473.

16 Eadem, *Tereziánský katastr český*, Svazek 2: *Rustikál (kraje K–Ž)*, Praha 1966, s. 409.

17 Burdová (pozn. 15), s. 461.

18 Burdová (pozn. 16), s. 405.

6

7

(Dobříčanech) 3,3krát (obr. 5) a v Zálužicích 2,5krát.¹⁹

V polovině 19. století české chmelařství naráží na své mantinely, jeho dalšímu rozvoji brání nedostatek pracovní síly. Zásadním zlomem je proto zrušení roboty v roce 1848. To sedlákům přineslo mnohem více času, který mohli, zejména v dobrých lokalitách, věnovat práci na chmelnicích. Po něm ve sledované lokalitě následoval masivní rozvoj chmelařství, který zásadním způsobem spoludefinoval i její současnou podobu.²⁰

K památkové ochraně území

Základem krajinné památkové zóny je vesnická památková zóna Stekník, jejímž prohlášením byly v roce 1995 ukončeny více než dvacetileté

snahy o památkovou ochranu území. Spisový materiál Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody dokládá, že už v 70. letech 20. století byly připraveny podklady pro prohlášení obce památkovou rezervací²¹ s odůvodněním, že se jedná o vesnici středověkého založení, v níž se hmotové řešení usedlostí od roku 1843 prakticky nezměnilo. V mapách (obr. 6) je provedeno památkové hodnocení zástavby, klasifikační škála je v sestupné úrovni nastavena následujícím způsobem: objekty nejhodnotnější (kategorie 1, určující charakter PR) – hodnotné (kategorie 2) – hmotově tradiční (kategorie 3) – ostatní (kategorie 4) – objekty působící rušivě (kategorie 5).

Srovnání tohoto rozlišení se současným hodnocením stavebního fondu obce je mimořádně

Obr. 6. Stekník, mapa grafického vyhodnocení zástavby z památkového průzkumu obce z roku 1984. Rukopis, uloženo v knihovně NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem, sig. 438/A.

Obr. 7. Stekník, zámecká sýpka, pohled od západu. Foto: Lucie Radová, 2009.

zajímavé, dokládá posun ve vnímání památkových hodnot, ke kterému došlo v relativně krátkém časovém horizontu. Zatímco dnes je ceněn kontinuální příběh pěstování chmele, který v tomto prostoru zásadním způsobem ovlivnil podobu krajiny, sídel i jednotlivých objektů bezprostředně navázaných na pěstování, zpracování a skladování této plodiny, v písemnostech ze 70. let 20. století není o chmelařské historii sídla žádná zmínka, existující sušárny chmele jsou evidovány jen ve smyslu jejich prosté existence v základních popisech usedlostí.²²

Mezi nejceněnějšími objekty je v této době logicky uveden zámecký areál včetně zahrad a dalších osm, až na jednu výjimku obytných staveb. Velká část sušáren chmele je přitom zařazena až do třetí kategorie staveb. Příznačné je přitom grafické vyhodnocení zámecké sýpky, jejíž barokní část je zařazena do kategorie jedna mezi objekty nejhodnotnější a přístavba sušárny s hvozdem do kategorie dvě (obr. 7). Je zjevné, že dobové vyhodnocení proběhlo na základě odborných informací, jimiž tehdejší pracovníci KSSPOP disponovali a jejichž rozsah je nesrovnatelný s informacemi, které jsou nám na základě otevřených zdrojů prakticky z celého světa dostupné v současné době. Náznorně však ukazuje limity a rizika, která jsou spojena s kategorizací památkových hodnot, ať už jednotlivých staveb či celých území, podmíněných dobovým věděním, které logicky mentálně zastarávají mnohem rychleji než právní akty, jejichž součástí se stávají.

Sušárny chmele

Typickými stavbami českých chmelařských krajín jsou sušárny chmele. Jejich výskyt je striktně lokálně omezen a podoba zásadně ovlivněna

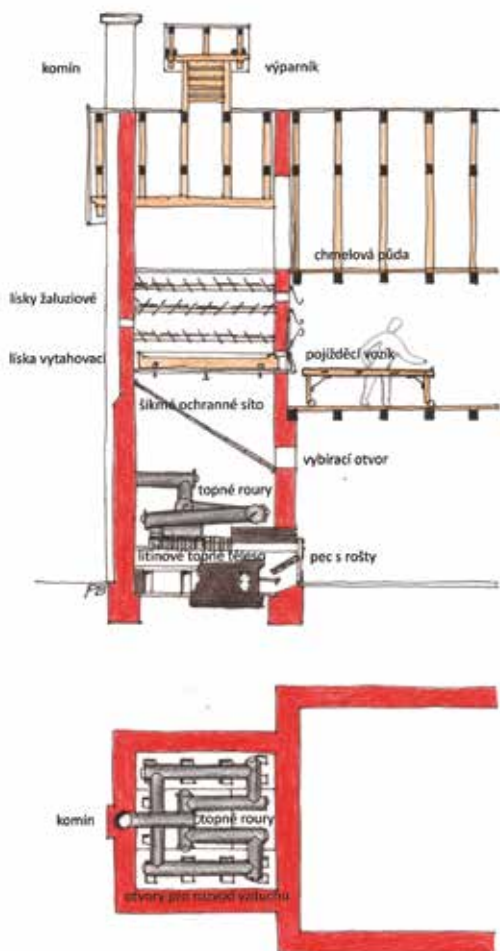
■ Poznámky

19 Podobně jako v případě ostatních údajů vyplývajících z berní ruly a tereziánského katastru lze vzhledem ke zcela odlišné majetkové struktuře půdy, rozdílnému způsobu obhospodařování i nepevné hranici katastrů tyto údaje bez detailnější archivní rešerše brát pouze za doklad všeobecného trendu.

20 Více v Radová (pozn. 1), s. 261–268.

21 Spisový archiv NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem, složka „Stekník, LN, vesnická památková zóna“.

22 Jiří Škabrada – Tomáš Dittrich – Petra Cibulová, Stekník, 1984. Památkové hodnocení (rukopis), uloženo v knihovně NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem, sig. 438/A.

Obr. 8. Řez sušárnou patentu Linhart. Autor: Petr Bažant, 2018.

Obr. 9. Stekník, hvozď v usedlosti čp. 23. Foto: Lucie Radová, 2019.

jejich technologickým vybavením. Dnes v terénu převládají sušárny patentu Linhart a Vltavský²³ (obr. 8) a od nich odvozené varianty (např. patent Kůrka apod.). Jedná se o hmotově i vzhledově charakteristické, zpravidla převyšené stavby se zděnými hvozdy, výparníky nad střešními rovinami a navazujícími částmi variujícími tradiční stodoly, sloužícími pro dosoušení a skladování chmele. Ve Stekníku takovou sušárnu najdeme např. u usedlosti čp. 23. Cihelné těleso relativně malého hvozdu²⁴ obdélného půdorysu s exteriérovým komínem je vetknuto do rohu mezi hospodářskou část obytného domu (obr. 9) a k němu kolmo přistavěnou průjezdní stodolu. Technologie patentu Jan Linhart má jednu pec s litinovým obezděným topným tělesem, topnými rourami a třemi úrovněmi žaluziových lísek. Hvozď je kompletně dochovaný včetně vzduchového systému s kanálky pod úrovní podlahy. Naopak

v nedaleké usedlosti čp. 20 je rozsáhlé hospodářské zázemí. Kromě obytného domu, výminku (čp. 46) a stodoly při zadní hraně parcely k ní patří i velká sušárna chmele v jihozápadním koutu dvora, na kterou navazuje stodola. Dvoupatrová sušárna má obdélný půdorys a svými dimenzemi patří k největším v obci (obr. 10). Samotný hvozď byl situován při jižním průčelí, měl dvě úrovně sušících lísek a velký manipulační prostor před topeništěm, komunikačně propojený s podkrovím stodoly navazující v severním směru, které sloužilo pro dosoušení a skladování chmele. Sušárna je po požáru dochována v torzálním stavu, bez střechy, vnitřních vestavěných dřevěných pater a většiny technologie, na zdech jsou zavěšeny zbytky topných rour.

Naproti tomu v mimořádně autentickém stavu je dochován soubor budov usedlosti čp. 19. Přízemní obytný dům se světnicí, síní s kuchyní a zaklenutou komorou je dispozičně řešen obdobným způsobem, jako většina usedlostí při jižní straně návsi. Na protější straně dvora je několik patrových hospodářských budov, do jejichž hmoty je vtažena sušárna chmele. Ve hvozdu jsou ve dvou úrovních sklopné lísky, v obslu-

8

9

ném vyskladňovacím patře kontrolní okénka vedoucí do komory, ovládací páky sklopného mechanismu žaluzií a ve výšce pasu tři vytahovací lísky. Na tento prostor navazuje objekt, který měl v přízemí obytné místnosti (pravděpodobně výmink). V patře otevřeném obdélnými okenními otvory zajištěnými okenicemi byl na dřevěné podlaze chmel dosoušen, v podkroví s vysokou půdní nadezdívkou byl čerstvý chmel dočasně skladován předtím, než byl distribuován do

■ Poznámky

23 K tomuto více publikace Radová, Lucie. *Piva džbán bude dán, až bude chmel očesan: historické stavby sloužící pro zpracování chmele*. Národní památkový ústav, Ústí nad Labem 2019, s. 24 an (dostupné z <https://www.npu.cz/uop/usti-nad-labem/projekty/chmel/Piva%20dzb%20bude%20dan.pdf>).

24 Žatecko je regionem s převažující tradicí opukového stavitelství, a to ještě na počátku 20. století. Vlastní hvozdy jsou však v tomto prostředí zděny převážně z cihel – důvodem je pravděpodobně větší dostupnost cihel a následně i rychlejší a snazší zednická realizace.

10

11

sušárny. Součástí hvozdu byl elektrohumulus, zařízení, které z komory vysávalo vlhký vzduch, zajišťovalo lepší tah, kvalitnější distribuci tepla a tím i účinnější sušení při menší spotřebě paliva. Jedná se o poměrně raritní zařízení Otakara Drexlera, v roce 1934 experimentálně zkoušené na výzkumné stanici v Deštnici²⁵ a veřejnosti poprvé představené v následujícím roce 1935.²⁶ V terénu se dnes objevuje zcela výjimečně a většinou jen v torzálním stavu, sporadické informace o něm poskytuje i dobová literatura.²⁷

Mimo to jsou ve Stekníku dodnes v netknutém stavu dochovány chmelové pudy reprezentující archaický „předindustriální“ způsob přirozeného sušení chmele. Pod sedlovými střechami jsou jejich krovy konstrukčně řeše-

né převážně jako dvě stojaté stolice s krokve-mi čepovanými do hambalků. Stavebně-historický průzkum vypracovaný pro usedlost čp. 22 vznikl z těchto konstrukcí na základě dendrochronologického datování zařadil do let 1784–1785.²⁸ Vzhledem k obdobnému konstrukčnímu řešení krovů v dalších usedlostech (např. čp. 19, 26 nebo 21) předpokládáme, že i tyto pocházejí ze stejné doby, tzn. z obnovy obce po jejím velkém požáru.²⁹ Chmelové pudy na Stekníku disponují dalšími typickými stavebními součástmi a prvky, byť jejich počet může být oproti historickému stavu částečně redukován – ve střešních rovinách jsou nákladové sedlové vikýře sloužící k naskladnění chmele do podkrovní, na pláště se uplatňují volská oka, provětrávání

Obr. 10. Sušárna v usedlosti čp. 20 ve Stekníku. Foto: Marta Pavlíková, 2009.

Obr. 11. Pohled na usedlost čp. 22 ve Stekníku. Foto: Kateřina Neumannová, 2020.

je zajištěno otvory ve štítech. Podlahy jsou opatřeny vysokou vrstvou hliněné mazaniny, často navýšenou v prostoru nad světnicí a kuchyní, další podlaha z prken na sraz je na hambalcích. Tradiční krytinou byly dříve bobrovky, ve druhé polovině 20. století nahrazované pálenými maloformátovými taškami. Místním specifikem jsou glazované cihly kryjící atikové štíty. Tyto chmelové pudy jsou dochovány i nad usedlostmi, jejichž zázemí bylo později doplněno o moderní sušárnu chmele. Výjimečná je v tomto směru situace usedlosti čp. 22 (obr. 11), která žádným takovým zařízením nikdy nedisponovala. Důvodem byl její odkup majitelem zámku Karlem Korbem z Weidenheimu, k němuž došlo v roce 1852.³⁰ Chmel z chmelnic, původně patřících k tomuto statku, byl následně zpracováván v jiných objektech zámeckého hospodářství, pro jeho sušení tedy nebylo nutné zřizovat v areálu samostatnou sušárnu.³¹ Paradoxně tak v době, kdy po zrušení roboty všeobecně dochází k největšímu rozvoji sedláckého chmelařství, na této usedlosti chmelařství ustrnulo.

■ Poznámky

25 František Zima – Václav Zázvorka, *Chmelařství*, Praha 1938, s. 99.

26 Prohlídka strojových novinek a zařízení chmelařských, *Venkov: orgán České strany agrární* 30, č. 92, 18. 4. 1935, s. 10.

27 Lépe jsou dokumentovány funkčně obdobné systémy vyrobené firmou Jana Vltavského nebo Jana Linhart, které jsou dodnes také častěji dochované.

28 Miroslav Nový – Eliška Nová, *Stekník. Usedlost č. p. 22. Standardní stavebněhistorický průzkum*, říjen 2020 – duben 2021, s. 106.

29 Karl Tutte, *Der politische Bezirk Saaz. Eine Heimatkunde*, Saaz 1904, s. 692.

30 Nový – Nová (pozn. 28), s. 107 a 108.

31 Podobné situace byly při plošném průzkumu staveb sloužících pro sušení a zpracování chmele zaznamenány i v některých dalších obcích, kde je dominantním hospodaření šlechty. Např. v Postoloprtech byly zachyceny pouze tři moderní sušárny. Stejně tak na Jimlíně byl, oproti jiným obcím v jejich okolí, počet sušáren v rámci jednotlivých usedlostí výrazně menší. V obou případech se přitom jedná o špičkové chmelařské obce, v minulosti obklopené chmelnicemi prakticky ze všech stran. Naproti tomu zcela odlišná byla situace např. na taktěz nedalekém Ličkově. Zda je možné tento vývoj dávat do souvislosti s odlišnou hospodářskou strategií jednotlivých šlechtických rodů, by definitivně

12

Obr. 12. Stekník, současný stav zámeckého areálu. Foto: Kateřina Neumannová, 2019.

Zámecký areál

V kontrastu s hmotově umírněnou historickou zástavbou obce vystupuje rozsáhlý zámecký areál (obr. 12). Soliterní stavba patrového zámku je situována na hraně fluvialní terasy. Tyto terasy byly vytvořeny erozivní činností řeky Ohře a jsou typickým znakem místní krajiny Žatecka. Čestný dvůr byl vytyčen severním a východním křídlem zámku a ohradní zdi se zdobnými branami. Plochy jednotlivých zahradních prostor tak byly situovány do západní, severní a jižní strany areálu a byly ohrazeny vysokou ohradní zdí. Stávající zámek byl vybudován v 80. letech 17. století pro Jiřího Kulhánka z Klauzensteina architektem Johannem Paulem Loschym ve stylu specifického regionálního dekorativismu, který „vyhovoval jak rukopisu místního stavitele, tak vkusu ambiciózního měšťanského objednavatele“. ³² Oproti tomu koncepcie zámeckých zahrad je zřetelně ovlivněna soudobými evropskými trendy.

Prvotní zámecká zahrada na Stekníku mohla vzniknout nejspíš kolem roku 1681, kdy byly starý dvůr a původní tvrz nahrazeny jednokřídlým zámkem ve stylu vrcholného baroka, její existence však není prozatím potvrzena. Současné řešení souvisí s druhou etapou stavebního vývoje zámku, předcházelo mu dlouhé období barokního umění zahradní architektury prakticky v celoevropském měřítku. Původně intimnější ladění

italských barokních zahrad vycházelo zejména z dramatického terénu a tradice jasného a pravidelného členění zahrad již od dob renesance. Hlavní zahradní osa byla vedena obvykle od paláce, vily nebo saly terény a procházela celou zahradou přes terasy. Vizuálně byla ukončena buď objektem, či zahradním prvkem. Později byly osově průhledy vedeny do přilehlé krajiny, s níž vytvářely jednotný celek. Zahrady byly komponovány do harmonických celků, pravidelných polí s geometrickou úpravou. Celý prostor byl neodmyslitelně spojen s filozofií, ideovou náplní zahrad byla často symbolika antických a helénských inspirací, čímž vznikala atmosféra intimní, přehledná a lidsky měřitelná. Pro svažité terén nacházely široké uplatnění architektonické prvky, jakými byly opěrné zdi teras s balustrádami a rampy schodišť, pavilony nebo groty. ³³

Období monumentálního a honosného barokního klasicismu 17. století vneslo do zahradního umění zejména ve francouzské kulturní tradici nadlidské měřítko, impozantní rozměry všech prvků, dominantní pohledovou osu od sídla do krajiny, vodní programy a zdobné broderiové partery, známé zejména v tvorbě proslulého André Le Nôtra. ³⁴ V Čechách se však v polovině 18. století prosazuje rokokový styl, který v reakci na přemrštěnou monumentalitu francouzského klasicismu přináší opět hravost, zmenšené měřítko, které si libuje v drobném dekorativním stylu, detailu štuků, fresek a ornamentů. V kontextu doby je tak rokoko předzvěstí romantismu v Evropě. Ve stejném čase vzniká na základech původní barokní kompozice rokoková úprava

parteru zahrady vily Garzoni v Collodi (obr. 13) v Toskánsku (1787), která založena na hlavní ose strmě klesá po třech terasách ve hře schodišť, nik a grót na plochu barevného parteru se dvěma bazény. Plochá terasa spodního parteru je vymezena ohradní zdí, která je tvarována konvexními a konkávními úseky a graduje vstupní branou, kterou pokračuje hlavní osa do městečka Collodi. ³⁵

Než se v kontinentální Evropě rozvinula na základě myšlenek Jeana-Jacquesa Rousseaua epocha romantismu a tím v zahradním umění tradice přírodně krajinářského parku, stala se v dané době výrazným počinem realizace

■ Poznámky

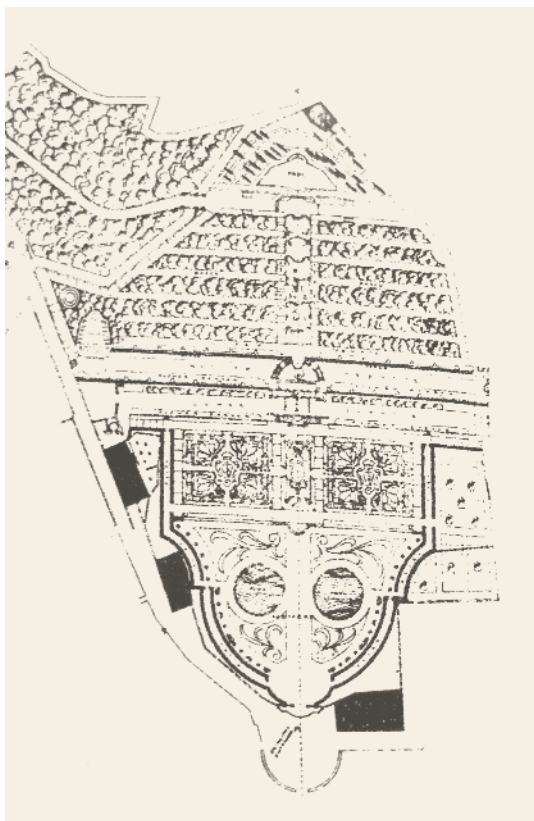
mohla potvrdit jen studie založená na důkladném studiu pramenů, minimálně v případě schwarzenberských severočeských majetků lze takový vývoj alespoň předpokládat (k tomu viz Josef Křivka, *Zánik chmelařství na schwarzenberských velkostatkách v 2. polovině 18. století*. Jihočeský sborník historický 23, 1964, s. 11–20).

³² Petr Macek – Richard Biegel – Jakub Bachtík, *Barokní architektura v Čechách*, Praha 2015, s. 578.

³³ Více ke koncepci italských zahrad Ivar Otruba, *Krásy italských zahrad*, Brno 2003, s. 10.

³⁴ Ehrenfried Kluckert – Rolf Toman (edd.), *Gartenkunst in Europa: Von der Antike bis zur Gegenwart*, Köln 2000, s. 232.

³⁵ Massimo Listri – Cesare M. Cunaccia, *Italianische Gärten Fascinierende Gartenkunst*, München 2001, s. 106.

13

14

Obr. 13. Půdorysný plán rokokově upravené barokní zahrady v toskánském Collodi, Villa Garzoni. Převzato z: Ivar Otruba, *Krásy italských zahrad*, Šlapanice 2003, s. 60.

Obr. 14. Letecká fotografie zobrazuje postupimský palác Sanssouci s hlavním osovým rizalitem, od něž se odvíjí osa akcentovaná schodišti přes zděné terasy na spodní rovinatý parter s vodním prvkem a broderií. Zahradní úpravy vznikly přímo dle skic samotného Fridericha II. Velikého k prostorovému plánu založení zahrady na terasách pod zámek. Podle Carsten Steger z 27. 5. 2023.

zahrady a zámku Sanssouci v pruské Postupimi (obr. 14). Friderich II. Veliký nechal v letech 1744–1764 dle vlastních skic a návrhů vybudovat letní rezidenci s významnými zahradami. Na vrcholu návrší je přízemní symetricky založený palác s centrálním půlkulatým rizalitem, od něž se odvíjí hlavní osa výrazného schodiště. To protíná celkem šest zděných teras a pokračuje v rovině nejnižšího květinového parteru s centrálním vodním prvkem fontány.³⁶ V tuto dobu prochází budova zámku ve Stekníku významnou rokokovou přestavbou a součástí nového slohového pojetí byly doložitelné i nově založené zahrady. Během prakticky pěti století své existence prošly prostory zámeckých zahrad na Stekníku jen dvěma významnými vývojovými fázemi.

Dodnes zachovaná rokoková dispozice se rozvíjí v hlavní západní ose od zámecké sály ter-

reny monumentálně pojatou hlavní osou zdobného parteru, který je rozčleněn do celkem šesti teras, na něž navazuje do plochy rozvinutá křížová dispozice parteru s centrálním vodním prvkem – kašnou. V této formě ji nechal vybudovat hrabě Jan František Kulhánek z Klauensteinu pro svou budoucí ženu hraběnkou Marii Francisu z Hohenembs. Stejně jako v předobrazu jiných barokních a rokokových zahrad je i zde dispozice rozvinutá na prudkém západním a jižním svahu pod zámek v několika zděných stupních. Celý areál zámku a zahrad je obehnan ohradní zdí, na jihovýchodě a severozápadě sestupuje podél strží vymezujících ostrožnu areálu. Hlavní zahradní prostor v západní části je nejreprezentativnější částí (obr. 15). Ze západního průčelí zámku zdůrazňuje hlavní osu celkové kompozice válcový rizalit s centrálním vstupem a dvojicí nik po stranách. Balkon obíhající rizalit je vysunut nad vchod na pilířích, čímž vytváří předsazený portikus. Vstup na balkon je z prvního podlaží zámku, kde se nachází piano nobile, tedy reprezentativní a obytná část zámku,³⁷ vstupující do zámku oválným reprezentačním sálem. Při pohledu z balkonu se otevírá impozantní výhled na hlavní osu klesajících teras západní části zahrady a spodní rovinatý parter a okolní krajinu s řekou Ohří. Z úrovně sály tereny se z první terasy obklopující zámek dále do zahrady schází dvouramenným schodištěm, které pokračuje od zdobné niky se sochařskou výzdobou až k po-

slední opěrné zdi, kde se opět rozděluje do dvou schodišť.

Typickým prvkem zahrady je jak práce s terénem, tak i modelace a prolamování opěrných zdí, čímž je dosaženo monumentálního a zdobného vzhledu. Jednotlivé terasy, kterých je celkem šest, spolu s ohradní zdí akcentují konvexní prohnutí západního průčelí severního křídla s vystupujícím rizalitem.³⁸ Symetricky od hlavní osy západní zahrady jsou terasní zdi prolomeny bočními drobnějšími schodišti, která tak tvoří dvě rovnoběžné vedlejší osy. Hlavní západní osa pak probíhá rovinatým parterem, kde je v křížení pravoúhlé vedlejší osy umístěn kamenný bazén se sochou Neptuna, a dále směrem na západ je ukončena zdobnou nikou v ohradní zdi, jež je v tomto místě vyvýšena s konvexně a konkávně projatými obrysy. Ten svým tvaroslovím odráží půdorysnou dispozici spodního parteru. Spodní zahradní parter byl rozčleněn křížovou dispozicí v hlavní ose za využití nejspíš stříhaných živých plotů a tvořil intimnější část zahrady tzv. stinných bosketů; dostupné archivní prameny prozatím nedávají přesnou odpověď,

■ Poznámky

³⁶ Kluckert – Toman (pozn. 34), s. 308.

³⁷ Podroužek – Smetana (pozn. 6), s. 31.

³⁸ Ibidem, s. 28.

15

16

18

17

Obr. 15. Pohled z balkonu piana nobile zámku směrem na západ k řece Ohři a dále až k Žatci. Na první terase před zámkem dokládá fotografie existenci dvou soch, Herkula v boji se lvem a Herkula v boji se saní, kolem roku 1920. Zdroj: rodinný archiv rodiny Dětáindre, archiv SZ Stekník.

Obr. 16. Socha Neptuna ve spodním parteru v kamenném bazénu, po roce 1964. Archiv NPÚ, GnŘ, kartotéka ÚSKP.

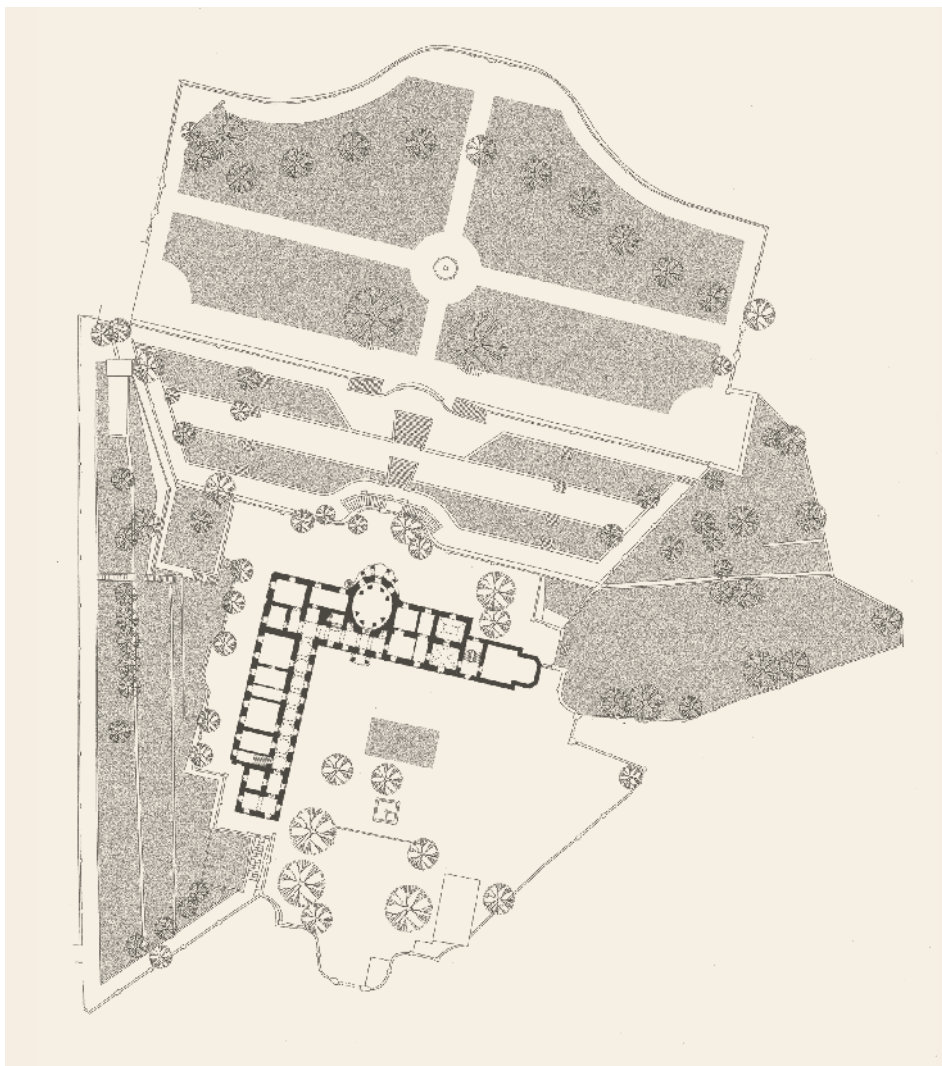
Obr. 17. Herkules se lvem umístěný na první terase u zámku, po r. 1964. Archiv NPÚ, GnŘ, kartotéka ÚSKP.

Obr. 18. Historická fotografie hlavní osy západní zahrady z plochy parteru, nedatováno. Archiv SZ Stekník.

zda tato část zahrady mohla být řešena jako zdobný parter z květinových záhonů.³⁹ Ohradní zeď areálu reaguje na hlavní osu zahrady a ukončuje její celkový prostor, který se vějířovitě rozpíná od fasády zámku. Ukončením poslední, šesté terasy osově symetricky gradovala hmota dvou staveb, lisovny s vinným lisem na severu a domku zahradníka na jihu. Z dochovaných zbylých artefaktů, především váz, a na základě historických fotografií a pohlednic lze předpokládat, že jednotlivé části schodiště a zdí byly zdobeny sochařskou výzdobou. Celá zahrada měla programovou náplň inspirovanou antickou mytologií, na což odkazuje dochovaná socha Neptuna (obr. 16), torzo Herkula bojujícího se lvem a saní z hlavní osy západní zahrady (obr. 17), sochami Samsona a Dalily na štítu hlavního rizalitu, kde pohledově graduje osa zahrady při pohledu z parteru. Nedílnou součástí ideového příběhu zahrady musela být i ikonografická výzdoba saly terreny, kde je zobrazen bůh Apolón a devět múz, bohyně Afrodita a bůh Ares (obr. 18).

■ Poznámky

39 Popis proveden dle Originálních map stabilního katastru z roku 1843 a stávajícího dochovaného stavu.

19

Obr. 19. Plán současného stavu zámeckých zahrad na Stekníku zobrazuje hlavní reprezentativní osu západní části zahrad, terasy jižních zahrad a severní ohrazenou část zahrad. Zpracoval: M. Sedlák, nepubl., nedat., spisový archiv NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem.

Jižní část zahrady nebyla nikdy formálně pojata jako okrasná, sloužila spíše jako produkční zahrada, vinice a sad, kromě úrovně terasy kolem zámku, která měla komunikační funkci. Zde tvar opěrné terasy kopíruje tvarosloví osově umístěného centrálního balkonu. Jižní část zahrad se rozkládá na čtyřech zděných terasách, které jsou propojeny neformálně schodišti a rampami. V západní části se nacházela zámecká oranžerie s výtupnou, kde byly nejspíše uchovávány exotické a teplomilné rostliny, které mohly být letněny na terasách západní zahrady. Dobové fotografie z přelomu 19. a 20. století zachycují dokonce druhý objekt oranžerie či skleníku, který byl stavebně navázán na první terasu pod zámkem. Stavebněhistorický průzkum pak v této části zahrad zmiňuje i dvě večeřadla,⁴⁰

což by svědčilo o dobové tendenci uznání estetických kvalit i produkčních zahrad a krajiny, následovaných snahou o zapojení přírody do kultury bydlení, jak bylo deklarováno například v Sanssouci⁴¹ a bylo dále rozvíjeno v době romantismu. Severně od zámecké kaple se dle map stabilního katastru nacházela ještě jedna část zahradního prostoru, v úrovni samotného zámku, avšak oddělena ohradní zdí a plotem od zdobné západní části zahrad. Kromě zobrazení na mapách nejsou k danému zahradnímu prostoru prozatím žádné archivní prameny ani ikonografie. Lze se jen domnívat, že byl osazen stromy, případně mohl být využit jako sad.

K ucelenému obrazu areálu patří i čtveřice zdobných vstupních zámeckých bran, které v duchu celkové rokokové úpravy zámku doplňují jednotný dojem. Hlavní vstupní branou do čestného dvora, který ze západu a jihu uzavírají křídla zámku, je zaklenutá brána východní. Vedlejší branou od návsi je klenutá brána severní. Další dvě kované brány osazené v mohutných sloupech s volutami se pak nacházejí na spodním parteru západní části zahrad, kde symetric-

ky na jihu a severu uzavírají příčnou vedlejší osu členění parteru.

Druhou fází úprav prošly všechny části zahrady na počátku 20. století. V roce 1907 přešlo panství do rukou Gerolda Détaindre, švýcarského konzula v Praze, jehož rodina vlastnila velkostatek Stekník až do roku 1949. V této fázi nedošlo k žádným zásadním stavebním úpravám a základní ucelená prostorová kompozice zahrad, včetně kamenosochařské výzdoby, zůstala zachována. V zahradách byla doplněna výsadba zejména okrasných dřevin v západní části, terasy západních a jižních částí zahrady byly osazeny vysokokmeny ovocných stromů. Mezi těmito výsadbami bylo i několik exemplářů zahradnický cenných druhů dřevin z prvorepublikového sortimentu – převíslá forma jasanu ztepilého (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), červenolistá forma buku lesního (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), lípa stříbrná (*Tilia tomentosa*), borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), zerav západní (*Thuja occidentalis*).⁴² Dřeviny byly vysazovány především symetricky podél hlavní západní osy, následovaly je výsadby okrasných kvetoucích keřů – soubor šeříků (*Syringa vulgaris*) a drobných jehličnanů na první terase v blízkosti zámku a čestného dvora, což dokládají fotografie z archivu rodiny Détaindre.⁴³

Část dějin zámku Stekník nelze prostudovat detailněji, a to proto, že archiv zdejšího velkostatku dochovaný ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích zahrnuje pouze materiál z let 1900–1950 a v současné době je neuspořádaný. Jeho součástí však nejsou žádné plány ani mapy,⁴⁴ možnost budoucího poznání je tak značně limitována. Pro doplnění podrobnějšího a ucelenějšího obrazu vývoje bude nutné v budoucnu provést kvalitní archeologický výzkum, zaměřený právě na zahradnickou činnost v území, navázat na průzkum odvodňovacího systému teras a průzkumem doplnit možnosti ikonografického sochařského programu zahrady (obr. 19). Jedinečnost zámeckých zahrad ve Stekníku je dána tím, že od

■ Poznámky

⁴⁰ Podroužek – Smetana (pozn. 6), s. 22.

⁴¹ Významově převzato z francouzštiny (*sans-souci* = bezstarostnost, uvolnění). Byly tak označovány stavby a místa určené pro odpočinek a zábavu ve spojení s přírodou.

⁴² Karel Hieke, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 147.

⁴³ Kopie uloženy v archivu Státního zámku Stekník.

⁴⁴ Zpráva z rešeršní činnosti vypracovaná Stanislavou Hvězdovou v roce 2019 v rámci projektu „Dokumentace historických staveb sloužících pro zpracování chmele“.

Obr. 20. *Zahrady ve Stekníku, současný stav. Foto: Kateřina Neumannová, 2012.*

Obr. 21. *Chmelnice pod zámek ve Stekníku, v pozadí vegetace rámuující břehy Blšanky. Foto: Kateřina Neumannová, 2012.*

doby svého založení nebyly zásadně stavebně upravovány a jejich původní rokokový výraz nebyl narušen následnými fázemi a dobovými tendenčními úpravami. Nejznámějším zástupcem rokokově upraveného zámku s osovou zahradou na terasách s rokokovými prvky je středočeská Dobříš,⁴⁵ dále předpolí nástupní osy čestného dvora zámku Nové Hrady v okrese Ústí nad Orlicí a částečně dochovaná úprava zámecké zahrady v Konárovicích v okrese Kolín, kde však byla větší část zahrady proměněna v duchu přírodně krajinářských úprav a v rokokové úpravě je zachována pouze první terasa. Zahrady ostatních rokokových objektů byly převrstveny přírodně krajinářskými parky – např. pražský zámek Libeň, Rájec nad Svitavou, zámek Žamberk –, či jsou jejich zahrady zachovány pouze v reliktech nebo nebyly dokončeny společně s rokokovými úpravami sídla, anebo nebyly založeny vůbec, kupř. Bolechovice, Peruc, Ličkov. V porovnání s dalšími dochovanými objekty staveb a šlechtických sídel v rámci republiky, kterých je necelá dvacítko, je zámek Stekník výjimečný právě tím, že je ve slohové jednotě zachován objekt zámku i zahrad (obr. 20). V případě obnovy prostoru zahrady, po doplnění náležitých průzkumů, se tak otevírá možnost obnovení ojediněle zachované rokokové koncepce.

Charakter krajiny v okolí zámku nedovoloval plně využít základní koncept rokokových zahrad spočívající ve vyvolání dojmu rozlehlosti a velkoleposti. Vzhledem k tomu, že většina dobrých chmelových lokalit je tak, jako je tomu v okolí Stekníku, situována do rovinatých míst chráněných (alespoň ze severu nebo severozápadu) přírodními bariérami, ani zámecké terasy neumožňovaly dálkové či panoramatické průhledy do široké otevřené krajiny, neboť v nejvíce frekventovaném západním směru pohled jejich uživatelů brzy narazil na opukový masiv. Teatrálně pojatá, přísně organizovaná a později alespoň harmonizovaná zámecká zahrada byla díky této sevřenosti přímo konfrontována s krajinou zemědělskou, rozprostírající se pod terasami (obr. 21), jejíž estetické kvality byly ovlivněny praktickými a racionálními požadavky vycházejícími z potřeby extenzivního hospodářského využívání. Tuto vzájemnou symbiózu přetrvávající až do poloviny 20. století tak můžeme považovat za jeden z charakteristických znaků krajinné památkové zóny. Je pravděpodobné, že v minulosti nebyla tato zvláštní vizuální rozdělnost krajiny akcentována tak jako dnes.

20

21

Z dostupných pramenů můžeme dedukovat, že obdivována byla spíše vlastní zámecká stavba⁴⁶ než zámecké zahrady (byť je nutné přiznat, že v tomto sehrávala důležitou roli jejich uzavřenost pro veřejnost), mimořádné pozornosti se pak těšila volně přístupná krajina s chmelnicemi. Její specifické vizuální kvality definovalo především pěstování rostlin na vysokých konstrukcích, ať už se ve starším období jednalo o konstrukce tyčové, nebo později, od počátku 20. století, drátěné (obr. 22).⁴⁷ Starší topografické popisy jsou z hlediska podrobnosti popisu chmelové krajiny ještě velmi omezené, většinou

⁴⁶ Johann Hübner ho ve svém lexikonu vydaném v roce 1814 popisuje jako „ein schönes Schloss“, o obyvatelích obce uvádí, že se živí chmelářstvím. Johann Hübner – Franz Xaver Sperl (edd.), *Johann Hübners reales Staats-Zeitungs- und Conversations-Lexicon: darin so wohl die Religionen, die Reiche und Staaten, Meere, ... als auch andere in Zeitungen und täglichem Umgange vorkommende, ingleichen juristische und Kunstwörter beschrieben werden, in zwey Abtheilungen*, Grätz 1814, sv. 2, s. 1190.

⁴⁷ Chmelnice v Zálužicích můžeme považovat za jedny z prvních, ve kterých bylo alespoň částečně využíváno vedení na drátech. Josef Schöffl, jeden z největších chmelářů v Rakousku-Uhersku a majitel zdejších chmelnic, uváděl, že s tímto systémem s pozitivním výsledkem experimentoval již před polovinou 19. století. Josef Schöffl, *Der Saazer Hopfenbau nach dreißigjährigen Erfahrungen und Beobachtungen*, Prag 1863, s. 120.

■ Poznámky

⁴⁵ Božena Pacáková-Hoštálková, *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 2, Praha 2004, s. 97.

22

23

24

Obr. 22. Drátěná konstrukce ve chmelnicích pod Stekníkem v době vegetačního klidu. Foto: Lucie Radová, 2023.

Obr. 23. Usedlost čp. 2 v Trnovanech, současný stav. Foto: Lucie Radová, 2020.

Obr. 24. Trnovany, zástavba v jihozápadní části obce, současný stav. Foto: Lucie Radová, 2020.

pouze konstatují, že se kolem Žatce, zejména kolem Ohře, pěstuje chmel, že je velmi kvalitní, a prakticky vždy se objevuje informace o tom, že je nejlepší na světě.⁴⁸ S postupem času se však popisy stávají nejen podrobnější, ale také mnohem květnatější a poetičtější a věnují se nejen popisu fyzických či optických kvalit chmelařských krajín,⁴⁹ ale na základě senzorních postupů popisují všechny jejich vlastnosti, včetně vůně⁵⁰ a zvuků.⁵¹

Osud Žatecké chmelařské krajiny byl velmi složitý, „velké“ dějiny se v něm odrazily se všemi svými negativními důsledky. Věhlas žateckého chmele přesto zůstal zachován a spolu s příkladnou péčí je důvodem nejen jeho současného komerčního úspěchu, ale

■ Poznámky

48 Bohumír Dlabáč, *Krátké vypsání Českého Království, pro pauze českou školní mládež*, Praha 1818, s. 263–264. František Řezáč, *Nový obraz Země Československých, čili, Nový pohled na vlast Čechů, Moravanů a Slezanů*, Praha 1850, s. 99, 102. František Rieger, *Čechy, země i národ: obraz statisticko-historický, jež s pomocí jiných spisovatelů vzdělal Fr. L. Rieger*, Praha 1863, s. 126 a 558. *Allgemeine bayrische Hopfen-Zeitung* z 8. 9. 1861. Dostupné z: https://www.digitale-sammlungen.de/view/bsb10214508_00043_u001?page=4%2C, vyhledáno 28. 4. 2024.

49 „Chmelnice ... činí dojem nějakých drátěných překážek.“ Cit. z: *Dorost: věstník české mládeže pro vzdělání, zábavu a poučení*, roč. 10, č. 19, 5. 10. 1928, s. 246.

50 „Tvar hlaviček chmelových jest útlý a jemný, moučka zlatožlutá, jemná, ne velmi mastná a přece líbezně vonící a na sušárně velmi rychle se rozpouštějící. Péče a bedlivost zahradnického rostění a krásná souměrnost pravoúhelných řad poutá zrak všech okolajících a není v této míře nikde více v celé Evropě k nalezení.“ Cit. z: *Chmel, Pokrok hospodářský*, 27. 3. 1864, s. 99.

51 „Každou chvíli se nad tebou ozve „zborčené harfy tón, ztrhané struny zvuk“; to česáči strhují chmelnou révu od drátěné klenby chmelnice, ke které se na napjatém drátě vyšplhala, tam se zachytila a zahýřila si ve vrcholku bohatou úrodou.“ Cit. z: Antonín Zátopek, *Meditace chmelařská, Slovo národa: orgán československé strany národně-socialistické*, roč. 2, č. 216, 19. 9. 1946, s. 3.

25

díky zápisu nominace Žatec a krajina žateckého chmele na Seznam světového dědictví UNESCO snad také zárukou budoucího rozvoje. Zápis památky byl samozřejmě spojen s jistou euforií korunující dlouholetý náročný proces, zároveň však nelze zastírat, že budoucnost je spojena také s četnými riziky a výzvami. Ty se ve své podstatě týkají všech úspěšných nominací,⁵² v tomto konkrétním případě však mají svá specifika vycházející jak ze skutečnosti, že velkou část nominovaného území zahrnuje zemědělská reprodukční krajina, tak i ze složitého historického vývoje, kterým území prošlo ve druhé polovině 20. století. K rizikům patrně nebude patřit nekoordinovaný cestovní ruch, ale spíše dopady spojené se změnou klimatu, které mohou ovlivnit nejen kvalitu plodiny, ale také její výnosy. S tímto problémem se ovšem nebude potýkat jen Žatecko, ale prakticky všechny světové chmelařské lokality. Čeští chmelaři ho nepodceňují, výzkum a šlechtitelství chmele, které mají v naší republice dlouholetou tradici, dávají naději, že nepříznivé dopady těchto globálních změn budou eliminovány.⁵³ Velkou výzvou zejména pro památkovou péči bude nezbytná budoucí rehabilitace Trnovan (obr. 23 a 24), které by se měly stát nástupním prostorem pro návštěvníky a kam by měly být situovány všechny provozy navázané na turistický ruch. Současný stav obce je neuspokojivý a mohl by

vybízet k jistému podcenění situace ze strany dotčených správních orgánů, které budou o stavebních zásadách rozhodovat. Největším úkolem pro všechny účastníky děje v uvedeném území však bezesporu bude udržení těch hodnot, pro které bylo území na Seznam světového dědictví zapsáno. Charakter této chmelařské krajiny, její autenticita a integrita jsou neopakovatelné, a přitom lehce zranitelné (obr. 25). Jejich zachování bude vyžadovat zodpovědný přístup všech zúčastněných.

Mgr. Lucie RADOVÁ
NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem
radova.lucie@npu.cz

Ing. Dana ŠESTÁKOVÁ-HLADÍKOVÁ
NPÚ, ÚOP v Ústí nad Labem
sestakova.dana@npu.cz

■ Poznámky

52 K tématu přehledně viz Věra Kučová, K půlstoletí přijetí Úmluvy o ochraně světového dědictví, *Zprávy památkové péče* LXXXII, 2022, č. 2, s. 134 an.

53 Chmelařský institut s. r. o., sídlící v Žatci, je v současné době hlavním řešitelem projektu „Aplikace nových odrůd a genotypů chmele odolných k suchu do pěstelské a pivovarské praxe“ (č. QK21010136).

Obr. 25. Obec Stekník a na ni navazující chmelnice, jádrová oblast Žatecké chmelařské krajiny. Foto: Kateřina Neumannová, 2019.